Д. В. БУСУЙОК

Діана Вікторівна Бусуйок, *кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ З МІЖНАРОДНИМИ СИСТЕМАМИ МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Правове регулювання співробітництва національних систем з міжнародними система моніторингу навколишнього середовища відбувається в загальному. На сайті Міністерства екології та природних ресурсів України інформація про співробітництво з Програмою ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП (United Nations Environment Programme (UNEP)[1] та Європейським агентством з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA)[2] обмежується даними про дати їх створення, мету діяльності, їх органи, джерела фінансування. При цьому залишаються не розробленими правові механізми співробітництва національних систем з наявними міжнародними системами моніторингу навколишнього середовища. У спеціальній літературі питанням правового регулювання діяльності міжнародних систем моніторингу навколишнього середовища та їх взаємодії з національними системами моніторингу навколишнього середовища також приділяється незначна увага[3]. У зв'язку з цим постає питання про визначення систем міжнародного (глобального) моніторингу навколишнього середовища та правових засад взаємодії національних систем з міжнародними система моніторингу навколишнього середовища.

Залежності від того, чи здійснюється моніторинг в межах однієї держави або охоплює земну кулю у цілому, розрізняють національний та міжнародний (глобальний) моніторинг навколишнього середовища. Національний моніторинг відрізняється від міжнародного не лише масштабами спостережень, а й тим, що його завдання та пріоритетні напрями визначаються з урахуванням екологічних, економічних та соціальних особливостей конкретної держави[4]. Разом із тим з розвитком науки та техніки національні екологічні проблеми вже давно з виключно внутрішніх перетворились на міжнародні, глобальні. Це можна спостерігати на прикладі Чорнобильської катастрофи. Наслідки цієї катастрофи, яка сталась в межах однієї країни, поширились далеко за її межі, а катастрофа набула ознак міжнародної, глобальної.

До сучасних систем міжнародного (глобального) моніторингу навколишнього середовища можна віднести: моніторинг навколишнього середовища, який провадиться Програмою ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП та екологічний моніторинг, який провадиться Європейським агентством з навколишнього середовища[5].

Програма ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП (United Nations Environment Programme (UNEP)) є повноважним органом у системі ООН. Про її створення було оголошено на Генеральній Асамблеї ООН резолюцією 2997 (XXVII) від 15 грудня 1972 р.[6]. Згідно зі своїм мандатом ЮНЕП здійснює надзвичайно диверсифіковану діяльність зі спостереження за станом навколишнього середовища, зі збирання й обробки даних, з підготовки рекомендацій урядам та усьому міжнародному співтовариству щодо подальших спільних дій. Важливим компонентом сьогодні є її інформаційна діяльність, яка здійснюється в межах комплексної програми EARTHWATCH. Ця програма включає практично всі напрями діяльності ЮНЕП і забезпечує збір та аналітичну підготовку інформації для осіб, які приймають рішення.

Складний механізм системи ООН – EARTHWATCH є комплексною ініціативою ООН з метою координації, гармонізації та активізації моніторингу навколишнього середовища серед усіх агенцій ООН для інтегрованого оцінювання. За допомогою механізму EARTHWATCH агенції ООН працюють разом над глобальними питаннями з навколишнього середовища, здійснюючи обмін даними зі стану навколишнього середовища та їх поширення. ЮНЕП забезпечує роботу секретаріату механізму EARTHWATCH. Механізм EARTHWATCH був заснований ООН у 1972 р. на конференції ООН в Стокгольмі про середовище навколо людини. У 1973 р. ЮНЕП презентувала механізм EARTHWATCH як засіб для координації та для прискорення процесів, які стосуються діяльності з моніторингу та оцінювання стану навколишнього середовища у системі ООН. Причиною запровадження цього механізму була та залишається потреба у наявності інтегрованої інформації, зібраної в межах системи ООН та необхідної для формування певних напрямів

© Д. В. Бусуйок, 2012

політики за допомогою організації постійного партнерства через систему ООН з науковою спільнотою, урядами на неурядовими організаціями[7].

Складовими інформаційно-аналітичними компонентами цієї програми є наступні: 1) глобальна система моніторингу навколишнього середовища (GEMS), яка включає спеціалізовані напрями – атмосфера та водні ресурси[8]; 2) глобальна інформаційна база даних щодо природних ресурсів (Global Resource Information Database (GRID)). Через систему національних та регіональних центрів GRID відбувається збір, систематизація та узагальнення з наступним поширенням цифрових даних, які були отримані, в тому числі за рахунок зйомок з космосу, карт, статистичних таблиць та інших джерел різного характеру. Всі ці дані зв'язані в єдину мережу через комп'ютеризовану географічну інформаційну систему та систему обробки візуальних даних[8].

Глобальна інформаційна база даних щодо природних ресурсів представлена наступними інформаційними центрами з навколишнього середовища: GRID Arendal, GRID Bangkok, GRID Brazil, GRID Budapest, GRID Christchurch, GRID Geneva, GRID-Icimod, GRID Moscow, GRID Nairobi, GRID Sioux Falls, GRID Tbilisi, GRID Tsukuba, GRID Warsaw[10]. У цьому списку немає GRID Kyiv, хоча на необхідність створення такого центру вказується у наявних інформаційних джерелах[11].

Дієвим інструментом міжнародного екологічного моніторингу є Європейське агентство з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA), яке є органом Європейського Союзу[12]. Завданнями агентства є: збір та впорядкування даних, необхідних для моніторингу навколишнього середовища; застосування експертних знань для інтерпретації та оцінки даних, для надання політикам, організаціям, які реалізують соціально-економічні програми, а також громадськості інформації про нинішній та майбутній стан навколишнього середовища[13].

До складу Європейського агентства з навколишнього середовища входить Європейська мережа інформації про навколишнє середовище та спостереження (The European environment information and observation network (EIONET))[14]. Агентство має право координувати діяльність Європейської мережі інформації про навколишнє середовище та спостереження. Остання має на меті забезпечувати актуальними та якісними даними, інформацією й експертними висновками для проведення оцінки стану навколишнього середовища в Європі та навантажень на нього. Це дає змогу відповідальним за розробку відповідних напрямів політики приймати рішення про доцільні межі для здійснення заходів з охорони навколишнього середовища на національному та Європейському рівні та досліджувати ефективність певного напряму політики і ступінь його запровадження.

Європейська мережа інформації про навколишнє середовище та спостереження є партнерською мережею Європейського агентства з навколишнього середовища, його членів і країн, що співробітничають з агентством. Європейська мережа інформації про навколишнє середовище та спостереження складається безпосередньо з Європейського агентства з навколишнього середовища, шістьох європейських центральних офісів та мережі, яка представлена експертами із 39 країн, у кількості більше 1000, зайнятих роботою у понад 350 національних агенцій з навколишнього середовища, а також інших установах, які мають справу з інформацією про навколишнє середовище[15].

Земля, в межах території України, є одним із компонентів землі в значенні планети. Від стану навколишнього середовища на планеті Земля залежить благополуччя нинішніх та прийдешніх поколінь. За цих умов моніторинг земель має формувати не лише національну систему моніторингу, а й входити до складу міжнародних систем моніторингу навколишнього середовища.

Обґрунтовується, що існуюча система екологічного моніторингу України потребує підвищення її ефективності та гармонізації з міжнаціональними й міжнародними системами. Необхідність гармонізації визначається характером екологічних проблем. Проблема забезпечення екологічного моніторингу виходить за рамки національної, носить глобальний характер. У цьому зв'язку, національне державне регулювання зазначених питань повинно максимально повно імплементувати стандарти та вимоги міжнародного права, які склалися щодо здійснення екологічного моніторингу, і використати накопичений досвід міжнародного співробітництва в цій сфері[16].

Ще одним аргументом необхідності входження національних систем до складу міжнародних систем моніторингу навколишнього середовища є ратифікована Верховною Радою України Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). Ця Конвенція передбачає, що з метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі сторін конвенції гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї конвенції[17]. Отже, входження національних систем до складу міжнародних систем моніторингу навколишнього середовища стане ще одним способом гарантувати реалізацію такого права – як право на доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища.

На нашу думку, для цього в Україні доцільно створити інформаційні центри з моніторингу навколишнього середовища, які будуть входити до складу як національних, так і відповідних систем міжнародного моніторингу навколишнього середовища. Такими системами міжнародного моніторингу навколишнього середовища мають стати: моніторинг навколишнього середовища, який провадиться Програмою ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП та екологічний моніторинг, який провадиться Європейським агентством з навколишнього середовища. Цим центрам доцільно займатись збиранням, узагальненням, вивченням та поширенням даних, отриманих у результаті проведення національного та міжнародного моніторингу навколишнього середовища.

Вони можуть діяти на підставі угод, які будуть укладатись між відповідальним за це центральним органом виконавчої влади та відповідною системою міжнародного моніторингу навколишнього середовища. Обов'язковість запровадження таких центрів, вимога щодо необхідності укладення угод про співробітництво, а також права та обов'язки сторін угод про співробітництво мають знайти своє закріплення у законодавстві, зокрема у Законі України «Про моніторинг навколишнього природного середовища». Запропоноване сприятиме розвитку правового регулювання функціонування національного та міжнародного моніторингу навколишнього середовища.

---

[1] ЮНЕП (UNEP) // Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України (http://www.menr.gov.ua/content/article/6981). – 2012. – 1 червня.

[2] Європейська екологічна агенція (European ecological agency) // Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України (http://www.menr.gov.ua/content/article/6994). – 2012. – 1 червня.

[3] *Голиченков А. К.* Экологический контроль: теория, практика правового регулирования / Голиченков А.К. – М.: МГУ, 1991. – С. 57–58; *Стойков В. Ф.* Экологическая безопасность в строительной деятельности: организация и управление: учебное пособие / В. Ф. Стойков, И. М. Потравный. – М.: Экономика, 2011. – С. 82–84; *Шарапова С. В*. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С. В. Шарапова. – Х., 2002. – С. 11–12.

[4] *Голиченков А. К.* Экологический контроль: теория, практика правового регулирования / Голиченков А. К. – М.: МГУ, 1991. – С. 54–58.

[5] *Стойков В. Ф.* Экологическая безопасность в строительной деятельности: организация и управление: учебное пособие / В. Ф. Стойков, И. М. Потравный. – М.: Экономика, 2011. – С. 82–84.

[6] United Nations Environment Programme // Офіційний сайт United Nations Environment Programme (http://www.unep.org/resources/gov/). – 2012. – 30 травня.

[7] Mission Statement // Офіційний сайт United Nations System-wide Earthwatch (http://www.un.org/earthwatch/about/about.html). – 2012. – 4 червня.

[8] GEMS Water // Офіційний сайт United Nations Environment Programme GEMS Water (http://www.unep.org/gemswater/Home/tabid/55762/Default.aspx). – 2012. – 30 травня.

[9] *Стойков В. Ф*. Вказана праця. – С. 82–84.

[10] UNEP Global and Regional Integrated Data (Grid) Centres // Офіційний сайт United Nations Environment Programme/UNEP Offices/UNEP Collaborating Centres/Global Resource Information Database / UNEP Global and Regional Integrated Data (Grid) Centres (http://www.unep.org/Documents.Multilingual/default.asp?documentid=166&articleid=3333). – 2012. – 30 травня; United Nations Environment Programme/Site Locator // Офіційний сайт United Nations System-wide Earthwatch (http://www.un.org/earthwatch/unep/locator.html). – 2012. – 4 червня.

[11] GRID KIEV // Сайт GRID-KIEV (http://nature.org.ua/gridkiev/grid_u.htm). – 2012. – 30 травня.

[12] About EEA/Who we are // Офіційний сайт The European Environment Agency/About EEA/Who we are (http://www.eea.europa.eu/about-us). – 2012. – 30 травня.

[13] *Стойков В. Ф*. Вказана праця. – С. 82–84.

[14] About EEA/Who we are // Офіційний сайт The European Environment Agency/About EEA/Who we are (http://www.eea.europa.eu/about-us). – 2012. – 30 травня.

[15] About Eionet // Офіційний сайт The European environment information and observation network (http://eionet.europa.eu/about). – 2012. – 30 травня.

[16] *Шарапова С. В.* Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С. В. Шарапова. – Х., 2002. – С. 11–12.

[17] Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) // Офіційний вісник України. – 14.05.2010. – № 33. – С. 12.

Резюме

У статті визначені системи міжнародного (глобального) моніторингу навколишнього середовища та правові засади взаємодії національних систем з міжнародними система моніторингу навколишнього середовища.

Ключові слова: моніторинг, національні системи моніторингу навколишнього середовища, міжнародні системи моніторингу навколишнього середовища.

Резюме

В статье определены системы международного (глобального) мониторинга окружающей среды и правовые основы взаимодействия национальных систем с международными система мониторинга окружающей среды.

Ключевые слова: мониторинг, национальные системы мониторинга окружающей среды, международные системы мониторинга окружающей среды.

Summary

The international (global) environmental monitoring systems and legal basics for partnership among national and international (global) environmental monitoring systems have been conducted in the article.

Key words: monitoring, national environmental monitoring systems, international (global) environmental monitoring systems.

Отримано 6.06.2012